

IVN-afdeling

Westerveld

Verschijnt tweemaal per jaar

Jaargang 21 nr. 1

Juni 2013

IVN-Westerveld

Bestuursleden

Jan Nijman	voorzitter
Ans Lutgerink	secretaris
Henk Barendsen	penningmeester
Albert Raven	
Albert Kerssies	
Mariken Hornman	

Secretariaatsadres:

IVN – afd. Westerveld
p/a Ans Lutgerink

Postadres: Tolweg 8
7991 TC Geeuwenbrug

Telefoon: 0521 345635

Email: info@ivn-westerveld.nl

Informatie over IVN Westerveld:
www.ivn-westerveld.nl

Werkgroepen:

Kinderclubs

*Snuffelclub Dwingeloo,
Natuurclub Ruinen*

Gidsen

Dwingelderveld, Drents-Friese Wold

Korte cursus

Communicatie

Adder, Website

Presentatie

IVN-kraam

Diversen:

*Blauwe brigade,
Natuurwerkdag,
Midwinterwandeling,
Scholenproject Pigeaud,
Oktobermaand Kindermaand
Natuurgidsencursus IVN Westerveld-Oost-
stellingwerf*

In deze Adder:

Voorwoord	3
Bestuursmededelingen	4-5
Auteursrecht en foto's van educatieve activiteiten	5
Scharrelkids en water	6
Ringslangenbruiloft	7-8
Water in het Dwingelderveld	9
De waterkwaliteit van de Oude Vaart	10-11
Aan zee	12
Water in Malawi	13
Het project Landbouw op Peil op ons biologische melkveehouderijbedrijf	14
De bijzondere ontmoeting met Peter, de kraanvogel	15
Kanotochtje door de Lindevallei	16-17
Regen, regen. We zitten er om te smachten of we zien die als onze grote vijand	18
Groene agenda	19

Thijssegracht bij Dwarsgracht

IVN-Westerveld

Voorwoord

Water, nat, glad en doorzichtig. Komt uit de kraan, altijd schoon, altijd drinkwaterkwaliteit, altijd beschikbaar. Vinden we gewoon. Wij mensen bestaan voor ongeveer 60% uit water, en zijn er veel afhankelijker van dan we ons realiseren.

Voor ons Nederlanders is het zo vanzelfsprekend, dat we er eigenlijk maar weinig bij stilstaan. In Nederland valt water vooral op als we natte voeten krijgen. We hebben al zolang ervaring opgedaan met de strijd tegen water, dat we daar in veel kennis hebben opgebouwd. En dat levert vandaag de dag ook wat op. We zijn wereldwijd toonaangevend geworden in onze know-how van waterbeleid.

Maar er staan wereldwijd ook steeds sterkere belangen op het spel in de strijd om water. De beschikbaarheid van water wordt steeds belangrijker voor mensen, maar ook gezond water voor de natuur. Water speelt in alle levensprocessen op onze planeet een sleutelrol, het voert voedingsstoffen zoals slib of mineralen. Het gaat ook om waterkwaliteit. Het woord grondwater klinkt in dat verband wel simplistisch. In de natuur gaat het hele dag over het water, de beschikbaarheid, het grondwaterpeil. Vernatting wordt steeds belangrijker.

Dit jaar is Water het thema in het IVN. En IVN-Westerveld heeft er deze Adder aan gewijd.

Onze Adder laat weer een mooie mix zien van wetenswaardigheden over de natuur en natuurbeleving. Maar het is niet het enige communicatiemiddel meer. Onze website wint steeds meer aan belang voor de communicatie. Inmiddels zijn wij volledig aangesloten op de landelijke site en is surfen op die site ook genieten: ga naar ivn.nl/afdeling/westerveld. We drukken jullie op het hart om ook actief op deze site te kijken. Onder IVN-Westerveld kunnen de leden niet alleen welke excursies er aankomen, maar lezen hoe het geweest is. Kijk bij voorbeeld hoe het natuurontbijt geweest is mét leuke foto's. We zijn een hele actieve afdeling!

Jan Nijman

Bestuursmededelingen

Zoals je in het colofon hebt kunnen zien is de bestuurssamenstelling sinds het verschijnen van de vorige adder veranderd. Tijdens de ledenvergadering hebben we al afscheid genomen van Marjan Bralten. Jeannette Heun zit formeel nog in het bestuur – ze zal tijdens de volgende ledenvergadering aftreden – maar heeft haar taak inmiddels overgedragen. Nieuwe bestuursleden zijn Ans Lutgerink die als afdelingssecretaris inmiddels al veel werk verzet heeft, en Mariken Hornman. In de vorige adder spraken we al over onze voornemens om de afstand tussen de werkgroepen onderling en met het bestuur te verkleinen. We hebben de taken binnen het bestuur opnieuw verdeeld. Daarbij hebben we in het nieuwe bestuur ook de werkgroepen verdeeld over de bestuursleden. Zo geven we ook een praktische invulling aan onze voornemens. De onderstaande bestuursleden zullen voor de werkgroepen de contactpersoon met het bestuur zijn en onderhouden ook zelf contact met de werkgroepen.

Jan Nijman (Adder, website, natuurwerkdag):

Henk Barendsen (website, IVN kraam, gidsen Dwingelderveld, nachtvlinders):

Mariken Hornman (snuffelklup Dwingelloo, natuurclub Ruinen, korte cursus, Oktobermaand kindermaand, burens in het bos):

Ans Lutgerink (scharrelkids):

Albert Keressies (blauwe brigade, werkgroep Vledderveld):

Albert Raven(gidsen Drents-Friese Wold):ook de contacten met de verschillende werkgroepen.

Agenda

Vorig jaar hebben we voor het eerst een werkgroepmiddag gehouden in oktober. We gaan dat dit jaar opnieuw doen: op zaterdagmiddag 23 november. Doel van de middag is om elkaar bij te praten en waar mogelijk elkaar te helpen. Natuurlijk staat er veel meer op de agenda. De volledige agenda houden we op de vernieuwde website

bij: ga naar ivn.nl/afdeling/westerveld > activiteiten > agenda. Daar zie je informatie over de reeëxkursie, de nachtvlindersexkursie, de vleermuisenexkursie tijdens de nacht van de vleermuis, de excursie daar pluk je de vruchten van en de nacht van de nacht.

Een van de activiteiten om in de gaten te houden is de seizoensafsluiting op zondag 30 juni. Mariken Hornman, die ook de natuurgidsencursus volgt, zal die afsluiting organiseren in de buurt van haar adoptieterrein: de Lange Poel bij Zorgvlied. Binnenkort hoor je hier meer over.

Natuurgidsencursus

Op donderdagavond 4 juli krijgen 19 nieuwe natuurgidsen hun diploma. Afdeling Westerveld krijgt er zes nieuwe natuurgidsen bij: Theo Tan, Peter Haveman, Ria Duiven, Nelleke van der Veen, Albert Raven en Mariken Hornman. Ook Grietje Loof, voorzitter van afdeling Hoogeveen, maar ook gastlid van Westerveld krijgt haar diploma. Andere gediplomeerde gidsen zijn lid van de afdelingen Ooststellingwerf (7), Leek (1), Norg (1), de Wâlden (2), Aa en Hunze (1). Peter Haveman en Ria Duiven hebben in deze Adder al een bijdrage geleverd. En van de andere natuurgidsen zul je vast nog wel horen in de toekomst.

WoesteLand: hip, groen en gezellig!

WoesteLand is de jongerenorganisatie van IVN. Een club van zo'n dertig actievelingen organiseert ieder jaar weer – nu al meer dan 50 jaar - natuurkampen en andere activiteiten voor een paar honderd jongeren. Naar aanleiding van het jubileum in 2011 deden Alterra en de Wageningen Universiteit onderzoek naar de invloed van de kampervaringen op de deelnemers in het vervolg van hun leven. Conclusie: IVN heeft goud in handen met WoesteLand. Voor heel veel geïnterviewde (oud)deelnemers bleken de ervaringen hun levensloop positief te beïnvloeden.

Dit jaar organiseert WoesteLand weer een serie kampen. Heb je belangstelling of weet je jongeren die het leuk vinden eens zo'n positieve ervaring op te doen, kijk dan op de website www.woesteland.nl.

Dit jaar staat er echter nog iets moois op de rol. Van 13-15 september is de eerste editie van Woestpop. Dit gave kleinschalige festival vindt plaats – als de gemeente tenminste niet dwars ligt met de vergunningen - in het Engelse Werk bij Zwolle langs de IJssel. “Woestpop wordt een festival door en voor jongeren, waarbij cultuur, natuur, milieu en duurzaamheid bij elkaar komen. Je kunt er met eigen ogen zien dat duurzaamheid hip en gezellig is en gemakkelijk toepasbaar in je eigen leven.”

Voor ideeën of vragen over WoestPop kun je een mail sturen naar de medewerkster van WoesteLand, Alina Salomon: a.salomon@ivn.nl.

12 oktober: IVN Ledendag in Burgers' Zoo

Dit jaar is er weer een ledendag van en voor IVN'ers. Op zaterdag 12 oktober is het 100 jarige dierenpark Burgers' Zoo in Arnhem onze gastheer. Er is een mooi ochtendprogramma vol interessante sprekers en presentaties, een uitgebreide informatiemarkt en een overvol programma met workshops in de middag. Bovendien vieren we met trots dat IVN dit jaar de 15.000ste natuurgids aflevert, iets waaraan we als afdeling ook ons steentje hebben

bijgedragen. Uiteraard kun je de hele dag de dierentuin bezoeken; een deel van de dag zijn er excursies onder leiding van gidsen van IVN Arnhem. Voor de jonge kinderen zijn er 's ochtends speciale kinderexcursies.

De toegang voor IVN'ers is € 10,- (incl. toegang tot de dierentuin, lunchpakket en koffie/thee), kinderen t/m 12 jaar € 7,50 (max. 100 kinderen). Per IVN-lid is een introductie welkom voor € 15,- met een maximum van 150 introducties. Kijk voor meer informatie en het inschrijfformulier op ivn.nl/ledendag. Er zijn maximaal 700 plekken, dus wie het eerst komt ...

Naast de hoofdspreker op de Ledendag - de Britse bioloog,

schrijver en programmamaker Stephen Moss – zit er ook een Drents accent in het programma. Willem Kolvoort zal een presentatie geven van zijn bijzondere werk als onderwaterfotograaf. Enkele jaren terug produceerde hij samen met de waterwereld in Drenthe het prachtige fotoboek 'Beeldschoon water' over de waterwereld van de Drentse beken.

Foto; Willem Kolvoort

Beekherstel Middenloop Vledder Aa

In de Vledder Aa start dit jaar een nieuw project. Na de bovenloop is nu een deel van de middenloop aan de beurt. Die begint bij de Moordstuw, op de zuidrand van het Doldersummerveld. Op het veld zelf slingert de beek al als vanouds. Waar landbouw en recreatie beginnen is de beek nu nog een vrijwel rechte streep. Dat gaat de komende jaren veranderen.

Belangrijkste aanleiding voor de maatregelen is de verdroging in het gebied. De ontwatering van het beekdal is gericht op een natuurfunctie. Hierbij past een meanderende beek zonder stuwen en met kwel in de beeklanden; daar moet vochtig schraalgrasland ontstaan. De waterkwaliteit is indertijd in het project van de bovenloop al verbeterd door gebiedsvreemd water en water uit de landbouwgebieden bij Smilde buiten het beekdal te houden. Aanliggende landbouwgebieden worden in de gaten gehouden op neveneffecten, terwijl een klankbordgroep van Dorpsbelangen, gemeente en terreinbeheerders meekijkt. De werkzaamheden starten eind dit jaar en lopen heel 2014 door.

Auteursrecht en foto's van educatieve activiteiten

Mag je foto's maken van kinderen? Wat doe je als ouders bezwaar maken? Moet je eigenlijk toestemming vragen?

Als afdelingen organiseren we verschillende educatieve activiteiten voor kinderen: snuffelklup, scharrelkids, natuurclub, burens in het bos, natuurwerkdag... Het enthousiasme van kinderen is prachtig om te zien. En het ligt ook erg voor de hand om foto's te maken die je kunt gebruiken voor publicaties: in de Adder bijvoorbeeld, op de website of in persberichten.

Privacybelangen

Maar steeds vaker merken we – bij de Scharrelkids cursus bijvoorbeeld – dat ouders bezwaar maken tegen het maken van foto's. Ze willen soms niet dat je foto's maakt van kinderen, en zeker niet als die foto's op internet verschijnen. Soms hebben ze er vanwege privéomstandigheden ook een redelijk belang bij dat foto's niet gepubliceerd worden. Mogen ze publicatie van foto's verbieden?

Ja, dat mag. De regelgeving houdt rekening met privacybelangen van mensen die op foto's staan. Wanneer iemand bezwaar maakt tegen publicaties van foto's – de gefotografeerde personen zelf of ouders van kinderen – dan mag je die foto's niet publiceren. Het veiligst is dus altijd te vragen wie bezwaar heeft tegen het gebruik van foto's.

Auteursrecht

Er zijn nog een paar andere zaken waar je op moet letten. Bijna alle foto's die je op internet tegenkomt, zijn auteursrechtelijk beschermd. Ook op je eigen foto's rust auteursrecht. Iemand anders mag die niet zo maar ongevoerd gebruiken en publiceren, Ook niet op websites en zelfs niet met bronvermelding. Wanneer je foto's gebruikt zonder toestemming van de maker, kan naar de rechter stappen om een vergoeding te eisen. Als het om professionele foto's gaat kan die vergoeding behoorlijke oplopen. Alleen als een fotograaf nadrukkelijk afstand heeft gedaan van het auteursrecht – vaak creative commons licence – kun je de foto onder bepaalde voorwaarden gebruiken.

En zelfs als je altijd je eigen foto's maakt, ben je nog niet zonder risico. Want ook kunstwerken: schilderijen, beeldhouwwerken of monumentale gebouwen bijvoorbeeld zijn auteursrechtelijk beschermd. Je mag dus niet zo maar foto's van een beeldhouwwerk publiceren. Gelukkig zijn planten en dieren niet auteursrechtelijk beschermd. Je kunt dus van hartenlust je eigen natuurfoto's publiceren.

Meer lezen:

<http://www.iusmentis.com/auteursrecht/nl/foto/internet/>

<http://www.iusmentis.com/auteursrecht/nl/>

Scharrelkids en Water

Dat is een ijzersterke combinatie. We gingen na het natuurontbijt op 11 mei vissen in het Dolging's Veen. Al bij het ontbijt werd er al bezorgd gevraagd: "We gaan toch wel vissen?"

Nu zijn er verschillende strategieën om te vissen. Sommige kinderen waren aarzelend, en anderen waren van de actie. De strategie veel+snel, en grote halen met je schepnet, leverde erg veel blad en modder op. In die modder toch nog enkele kikkervisjes. De strategie kijken+gericht vangen van een meisje met een theezeefje en een loep staand in het water leverde de eerste watersalamander op. Al gauw verschenen er rugzwemmertjes, een bootsmannetje

en larves van een juffer, een kever en libelle in de bakken. De strategie van grote halen werd verlegd naar een plekje met meer waterplanten en de jongens vingen nu ook watersalamanders. De ouders werkten met de zoekkaarten, de kinderen kwamen goed los nu ze bij elkaar zagen wat ze allemaal konden vangen. Een moeder bleek erg goed in kikkers, ze ving een klein heikkertje. Terwijl het kikkertje rustig op de hand van onze IVN waterman Guido Nijland bleef zitten kregen de ouders en kinderen aanschouwelijk uitleg wat de kenmerken van een heikkikker zijn.

Hét natuurmoment kwam toen het ene voorzichtige jongetje wees naar een wel heel raar dier, en toen het andere jongetje van de actie dat dier uit het netje trok. Meneer, wat is dit? Meneer ging er even bij zitten. Dit, jongens, is iets heel bijzonders. Dit is een libelle die uit zijn huid van larve kruipt. Kijk

hier zie je deze pakjes op z'n rug? Dat worden z'n vleugels, maar eerst moet hij die nog oppompen. Oppompen?? Waat?? Nog eens kijken dan. Er werden verbaasde en bewonderende blikken gewisseld tussen ouders en kinderen, ze waren er stil van.

Ans Lutgerink

Ringslangenbrui loft

Bijgaande foto maakten wij dit voorjaar in het Noord-Duitse natuurgebied Müritz. Daar troffen we tijdens een wandeling over een plankier, dat rondom een vennetje liep, enkele tientallen donkere ringslangen aan die heel duidelijk het voorjaar intens beleefden. Dat was de aanleiding om wat meer over deze reptielen te willen weten. Onderstaande is, met dank aan Wikipedia, daar slechts een beperkte weerslag van en maakt duidelijk dat deze interessante dieren het water en de waterkant, niet kunnen missen.

Voortplanting

Vrij snel na de winterslaap, begin of half april worden de slangen actief. Dan worden vaak grote aantallen ringslangen bij elkaar gezien. Verschillende mannetjes achtervolgen een wijfje en proberen met haar te paren, waarbij het grootste mannetje de kleinere mannetjes wegduwt en met het vrouwtje paart. Van een echt gevecht, zoals bij mannetjes van de adder voorkomt, is geen sprake. De mannetjes zijn juist erg tolerant en vormen vaak een zogenaamde 'paringsbal', waarbij meerdere mannetjes een vrouwtje omstrengelen. Dit zijn er meestal drie tot acht. De wijfjes zijn niet ieder jaar paringsbereid, in tegenstelling tot de mannetjes, waardoor er ieder jaar een mannetjes-

overschot is. Daarnaast paart het vrouwtje maar één keer en niet met meerdere mannetjes zoals de vrouwtjes van de adder.

Habitat

De habitat van de ringslang moet aan een aantal eisen voldoen. Ze hebben rustige plekje's nodig waar ze kunnen zonnen. Te veel ruigte en bomen ont-

De mannetjes zijn erg tolerant en vormen vaak een zogenaamde 'paringsbal', waarbij meerdere mannetjes een vrouwtje omstrengelen

nemen de slang deze belangrijke behoefte, maar in een te open terrein zijn ze erg kwetsbaar voor predatoren. Naast de waterkant, waar ze fourageren, hebben ringslangen vaak een gebied waar ze overwinteren. Veelal onder takkenbossen of braamstruiken of in oude konijnenholten op zandige hellingen.

Eierlegend

In landen als Nederland en België is het eigenlijk te koud voor slangen, maar door gebruik te maken van broei-

hopen -- met veel blad en strooisel -- kunnen de eieren zich toch ontwikkelen. De ringslang is de enige eierleggende slang in Nederland en België. De adder en de gladde slang zijn beide eierlevendbarend.

De adder en de gladde slang dragen de eieren net zo lang met zich mee tot de jongen volledig zijn ontwikkeld. De moederslang neemt gedurende de zwangerschap vaak een zonnebad wat haar lichaamstemperatuur verhoogt en de ontwikkeling van de embryo's versnelt.

De ringslang echter is eierlegend en moet de eieren afzetten op de bodem. De eieren ontwikkelen zich het snelst bij een temperatuur van ongeveer 28° Celsius. Als het koeler is gaat de ontwikkeling langzamer en onder de 21° stopt de ontwikkeling volledig en kan het embryo afsterven. Een gemiddeld vrouwtje zet in juli of augustus per legsel zo'n 30 eitjes af. Vaak in broeihopen, dikwijls bij legfels van soortgenoten. De eieren van de ringslang zijn zeer kleverig, zodat ze aan elkaar plakken; dit vermindert de kans op uitdroging. Afhankelijk van de temperatuur komen de juvenielen na vijf tot tien weken uit het ei, over het algemeen in de eerste weken van september.

Jonge slangen

De jonge slangen zijn ongeveer 13 tot 20 centimeter lang. Ze zijn direct zelfstandig en zodra ze voor het eerst zijn verveld zoeken ze direct naar voedsel. Pas uitgekomen ringslangen hebben nog niet de ademhalingstechniek om te kunnen zwemmen en eten daarom vooral op het land levende dieren. Vaak gaan de juvenielen echter meteen de winterslaap in. Bij het ontwaken in het voorjaar vinden ze een groot voedselaanbod omdat er dan veel kikkervisjes zijn van onder andere de bruine kikker. Ringslangen houden zich in het eerste jaar altijd dicht bij de waterkant op. Ze groeien in drie tot vier jaar uit tot een lengte van 50 tot 60 centimeter. Een ringslang kan meer dan 20 jaar oud worden.

Levenswijze

De ringslang is een gespierde, snelle slang die zich relatief snel kan ver-

plaatsen op het land. Daarnaast is ze een zeer goede zwemmer, die uitstekend kan duiken. Meestal zwemt de slang echter met de kop net boven water. De slang is dagactief en jaagt voornamelijk langs de oevers van het water op kikkers en salamanders. De ringslang kan zich ver van de waterkant begeven voor het afzetten van de eieren en het vinden van een winterkwartier.

Doordat de ringslang zich meer op het land begeeft dan de adder en de gladde slang koelt het lichaam minder snel af en kan de slang in wat koudere gebieden overleven en heeft ze een veel noordelijker verspreiding dan die soorten.

Uiterlijk

De ringslang dankt zijn naam aan de gele vlekken aan weerszijden van de hals, net achter de kop, die aan de bovenzijde soms samenvloeien en doen denken aan een ring. De ogen zijn relatief groot en hebben een ronde pupil, wat samenhangt met de dagactieve levenswijze.

De basiskleur van de ringslang is licht - tot donkerbruin tot zwartgrijs. De ringslang is slank en heeft een lange staart. Mannetjes blijven een derde kleiner dan vrouwtjes. Het mannetje wordt 80 tot 100 centimeter, het vrouwtje 90 tot 140 centimeter.

Verspreiding

De ringslang heeft een groot verspreidingsgebied. Het beslaat het Midden-Oosten, noordelijk Afrika, Azië tot het Aralmeer en vrijwel geheel Europa, uitgezonderd Ierland. De slang leeft van het laagland tot in berggebieden met een hoogte van 3000 meter. De aanleg van broeihopen in ecologische verbindingzones helpt de verspreiding van de ring-

slang.

Voedsel

Ringslangen eten veelal amfibieën, vooral kikkers en padden maar ook de larven en salamanders. Daarom worden ze vaak rond vijvers en vennen, rivieren en veenmoerassen aangetroffen, zowel langs stilstaand als langzaam stromende wateren.

De prooien worden nooit gewurgd maar levend en in één keer verzwolgen, waarbij de kop eerst wordt ingeslikt. De prooi is meestal klein en wordt in één keer doorgeslikt. De ringslang is niet giftig voor mensen, maar heeft wel degelijk giftanden, ver achterin de bek geplaatst. Het zwakke gif heeft een werking die voornamelijk de spijsvertering ondersteunt. Jonge ringslangen leven hoofdzakelijk van kleinere prooien, zoals kikkervisjes, regenwormen en naaktslakken.

Bescherming.

In Nederland en België is de ringslang een zeldzame soort die op de rode lijst staat. Het is verboden de slangen te verstoren, te vangen of te doden. Dit kan leiden tot hoge boetes of gevangenisstraf. Buiten de Benelux komen ringslangen in grotere aantallen voor en geldt de ringslang als "niet bedreigd".

Bedreigingen van de ringslang zijn intensivering van de landbouw, verdroging van de habitat, het verdwijnen van broeihopen, versnippering van het leefgebied en met name het verkeer dat de slangen plat rijdt.

Meindert Drijfholt

Links: langs het Commissaris Cramerpad.

Op de rechter pagina: Stuw in Leiding 20 ter hoogte van het Kloosterveld

Water in het Dwingelderveld

De gemiddelde grondwaterstand van het Dwingelderveld is nog steeds beneden het gewenste peil. Voor het grootste natte heidegebied van west Europa een bijzondere constatering. Al vele jaren wordt gewerkt aan het vernatten van dit heidegebied. Eerst op kleine schaal door lokaal het dempen van greppels en slootjes. Het herstellen van slenkenpatronen, zoals de Holtveenslenk, heeft inmiddels ook zijn positieve effect opgeleverd. Nu wordt er hard gewerkt aan de Inrichting van het Noordenveld en het Kloosterveld. Daarna kan leiding 20 dicht, de belangrijkste veroorzaker van de jarenlange verdroging van het Dwingelderveld.

Water als systeem.

De waterhuishouding van het Dwingelderveld is een complex systeem. Middels peilbuizen wordt de hoogte, of soms laagte, van het grondwaterpeil al jarenlang bijgehouden. Zowel Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten als het Waterschap Reest en Wieden hebben hun meetinstrumenten in het veld staan. Daardoor is er een goed beeld ontstaan van de waterpeilen door het gehele gebied. De bodemopbouw met zijn wisselende pakketten keileem heeft lokaal grote invloed op de waterstand, evenals het wel of niet aanwezig zijn van gliedelagen. Daardoor kan de waterstand plaatselijk behoorlijk afwijken. Om de grote natuurwaarde van het natte heidegebied in stand te houden of te verbeteren is een goede beheersing van het grondwaterpeil van het grootste belang. Daaraan wordt reeds vele jaren gewerkt **Project Inrichting Dwingelderveld.**

Het lopende Project Inrichting Dwingelderveld zal een belangrijke positieve bijdrage leveren aan de verdere vernatting van het heidegebied. Naast de inrichting van het Noordenveld en Kloosterveld zal tenslotte leiding 20 gedempt worden. De verwachting is dat leiding 20 in de tweede helft van 2013 gedempt kan worden. Daarmee zal het gemiddelde waterpeil op plaatsen met 40 tot 80 centimeter stijgen. s' Winters zullen grotere gedeelten plasdras staan. Omdat de afwatering via de slenken vertraagd verloopt, zal het gebied in het

voorjaar en de voorzomer langer het water vasthouden en dus natter zijn. Goed voor de vennen en de natte- en vochtige heide. Er blijft daarnaast ook nog behoorlijk wat oppervlakte droge hei bestaan. Het bestaat de mozaïek van natte, vochtige en droge heide blijft de bron van de diversiteit van de natuur in het grootse heidegebied.

Beenbreek en wollegras.

De "parels" van het Dwingelderveld zijn de wel meer dan 60 aanwezige plassen en vennen. Zij liggen vaak als parels aan een ketting in het gebied. Ondergronds zijn deze vennen en plassen met elkaar verbonden en stroomt water van het hoger gelegen veentje naar het lager liggende ven. Een onderlinge relatie die van grote betekenis is voor de veenvorming. Er groeit beenbreek waar het water het veentje in- en uitstroomt. Dit plantje dankt zijn naam aan de kalkarme omgeving, koeien die er graasden braken makkelijk hun poten. Althans dat dacht men vroeger. Uit onderzoek blijkt dat daar waar de veentjes het best ontwikkelt waren herstel van veengroei het snelst verloopt. De onderzoekers toonden een duidelijk verband aan tussen de groei van veenmos en de ligging in een schakel van vennen. De groei van hoogveen hangt ondermeer samen met de stroming van koolzuurrijk water. In het ven Poort 2 bijvoorbeeld is aangetoond dat water er helemaal doorheen stroomt. Het veen ontwikkelt zich daarvoor zeer goed. Er ontstaan hoogveenbulten met het specifieke veenmos en daarop groeit ondermeer veenbes, lavendelhei en wollegras.

Bijzonder dieren.

Door een afwisseling van vochtige- en natte heide met de vennen en plassen in hun verschillende stadia van verlanding, is de Dwingeloese heide uitermate soortenrijk aan diersoorten. In de vanden de hei- en bruine kikker, soms

zelfs de groene kikker. De adder is op veel plaatsen waar te nemen. Gelukkig kunnen we de wulp in het voorjaar nog horen, zij het in aanmerkelijk lagere aantallen dan vroeger. Een prachtige vogel als de geoorde fuut is sterk gebonden aan open waterplassen. En de laatste jaren mogen wij ons verheugen op het verblijf en broeden van de kraanvogel. Vorig jaar 2 jongen en dit jaar opnieuw succesvol. Voorwaar een groot succes al tijdens de Inrichting van het Dwingelderveld. In de winterperiode is de trek van de ganzen naar hun slaapplaatsen waar te nemen. Al met al is het NP Dwingelderveld een gebied met plaats voor vele bijzondere en zeldzame soorten.

Slotopmerking.

Door de Inrichting gaat het Dwingelderveld er weer uitzien zoals Jac. P. Thijsse het aantrof in de jaren twintig en dertig van de vorige eeuw. "Thans in den herfst of winter, den heide wordt drassig, zij wordt zonder laarzen onbegaanbaar". Toch blijft het veld voor het publiek nu beter toegankelijk, bij de Inrichting is er rekening mee gehouden dat vooral de hoofdpadenstructuur ook in de winter begaanbaar is en blijft. Zodat de bezoekers blijvend kunnen genieten van dit "Grootste natte gebied van West Europa", niet voor niets een Nationaal Park en N2000 gebied!! En wat een weelde dat wij dat binnen Westerveld allemaal als onze achtertuin mogen beschouwen.

Albert Kerssies

De Waterkwaliteit van de Oude Vaart

Vanuit de redactie van de Adder kreeg ik de vraag om iets te schrijven over waterecologie in ons werkgebied. Iets over water waarbij de nadruk ligt op het leven in het water.

Een mooie vraag maar ook wel wat breed. Dus een beetje inkaderen is dan wel nodig. Ik bedacht me dat het wel informatief zou zijn om eens wat nader in te gaan op de waterkwaliteit. Ook daar valt veel over te zeggen dus heb ik de volgende keuze gemaakt.

Ik behandel de waterkwaliteit van één van de belangrijkste beken in ons werkgebied "De Oude Vaart". De Oude Vaart stroomt van Orvelte naar Meppel en heeft, zoals bekend, streekeigen namen als de Beilerstroom en de Dwingelerstroom. Maar hoe is het gesteld met de waterkwaliteit van deze beek?

Om deze vraag te beantwoorden moeten we ons eerst afvragen wat we verstaan onder waterkwaliteit. Veelal wordt dan gedacht aan allerlei stoffen die zich in het water bevinden. We spreken dan over de chemische samenstelling van het water. Maar bij waterkwaliteit denken we ook aan de biologische kwaliteit zoals de aanwezigheid van waterdieren als macrofauna en vissen maar ook aan de in en langs het water aanwezige vegetatie. Over deze materie valt heel veel te zeggen maar in deze bijdrage zal ik mij tot de hoofdlijn (moeten) beperken.

De biologische kwaliteit

Macrofauna

Macrofauna vormt een belangrijke indicator voor de kwaliteit van stromende wateren en is een belangrijk biologisch kwaliteitselement.

Macrofauna bestaat uit ongewervelde dieren die in het water leven en met het blote oog zichtbaar zijn. Er zijn ontzettend veel soorten zoals watermijten, vlokreeften, slakken, insectenlarven, bloedzuigers en kokerjuffers.

Het beoordelen van de macrofaunasamenstelling in het water is complex en is werk van specialisten of hydrobiologen. Het volgen van de soortensamenstelling geeft inzicht in de veranderingen van de waterkwaliteit. In het water kunnen "goede" en "slechte" soorten voorkomen. Zo is de vlokreeft *Gammarus Pulex*, (zie figuur) een goede soort. De *Crangonyx pseudogracilis* daarentegen is ook een vlokreeft maar een exoot uit Amerika die de *Gammarus Pulex* verdringt.

De aantallen (scores) van verschillende soorten worden geïnclassificeerd.

Deze scores worden aangeduid met de term Ecologische Kwaliteits Ratio of EKR en kunnen waarden hebben van 0 (zeer slecht) tot 1 (maximale situatie). De minimum vereiste is een waarde van 0,4.

De analyse van de macrofauna van de Oude Vaart levert interessante inzichten op voor het waterbeheer. De biologische waterkwaliteit is onvoldoende, maar vertoont door de jaren heen een lichte verbetering. De doelen worden nog niet gehaald, de EKR schommelt rond de 0,35. De grootste

oorzaak hiervan is dat de halverwege vorige eeuw uitgevoerde normalisatie (vergroten en rechtrekken van de beek) en het beheer nog een te grote stempel drukken op de ecologie van de beek.

De Gammarus Pulex ofwel de vlokreeft. Een goed voorbeeld van een nuttig waterbeestje (macrofaunasoort). Hij leeft van afval en algen en is op zijn beurt weer voedsel voor salamanders en stekelbaarsjes.

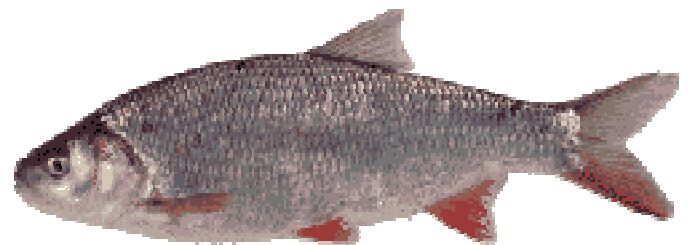

Vissen

In de Oude Vaart komen vooral algemene soorten voor als baars, blankvoorn, brasem, aal en driedoornige stekelbaars.

Er zijn soorten die houden van stroming van het water de zogenaamde stromingsminnende soorten. De riviergrondel, bierpje, winde, rivierprik, serpeling en kwabaal zijn hier voorbeelden van. Riviergrondel en bierpje worden in lage aantallen aangetroffen in de oude Vaart. De winde, rivierprik, serpeling en kwabaal zijn geheel verdwenen uit de beek.

De huidige kwaliteit van de visstand is matig. Knelpunten in de Oude Vaart is de beperking van de vismigratie doordat de aanwezige stuwen in de Oude Vaart niet vispasseerbaar zijn. Ook is er weinig variatie (verschillende dieptes) in het dwarsprofiel.

Winde. De winde trekt aan het einde van de winter stroomopwaarts. Hij is voor zijn voortplanting aangewezen op stromend water. Lage stroomsnelheden en onneembare stuwen zorgen voor de achteruitgang van deze soort.

Vegetatie

De vegetatie bestaat uit veel algemene soorten. Zo overheersen bijvoorbeeld grasoorten, heermoes en brandnetel op de oever. Naast de oever is in het water een smalle strook aanwezig met een soortenarme vegetatie met veel Liesgras. In het open water komt hier en daar Gele Plomp voor.

De oorzaak van de matige kwaliteit van de vegetatie is te vinden in het eenvormige profiel en de strak tegen de beek aanliggende weidegronden. Er is weinig variatie in het dwarsprofiel aanwezig, ondieptes ontbreken en er is ook weinig stroming.

Soms worden min of meer stroming minnende soorten als kleine egelskop aangetroffen.

De kleine eglskop, een soort die weinig voorkomt in de Oude Vaart

De chemische samenstelling

Om de waterkwaliteit te beoordelen worden watermonsters onderzocht en getoetst aan opgestelde waterkwaliteitsnormen.

Een goede waterkwaliteit vinden we belangrijk in Nederland. Omdat water zich weinig aantrekt van (lands)grenzen, zijn internationale afspraken gemaakt. Sinds eind 2000 is daarom de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) van kracht. Deze moet ervoor zorgen dat de kwaliteit van het water op orde is.

Belangrijke chemische stoffen voor de ecologie voor beken als de Oude Vaart zijn:

- Fosfaat
- Stikstof
- Chloride
- IJzer

Op ijzer na zijn ook voor deze chemische stoffen KRW-normen opgesteld.

Het **fosfaatgehalte** in de zomerperiode is in 30 jaar tijd voor veel beken afgenomen. Dat geldt ook voor de Oude Vaart. Het zomergemiddelde is afgenomen van 0,11 naar 0,08 mg/l. Beide waarden liggen onder de Europese Kaderrichtlijn Water (KRW) norm die op 0,14 mg/l ligt.

Ook het **stikstofgehalte** in de zomerperiode is afgenomen voor de Oude Vaart van 1,8 naar 1,3 mg/l terwijl de norm op 4 l/s ligt.

De Oude Vaart heeft dus op basis van

het nutriëntengehalte (fosfaat en stikstof) een goede waterkwaliteit. Waterzuivering het mestbeleid van de afgelopen periode en de relatief grote kwelstroom vanaf de hoger gelegen gebieden is hier debet aan.

Chloride vormt geen probleemstof. De waarden (zo rond de 28 mg/l) liggen de laatste 30 jaar ruim onder de norm van 150 mg/l. Dit is normaal voor beken op zandgronden.

IJzer is een belangrijke stof voor binding van fosfaat. Het ijzergehalte in de Oude Vaart is niet hoog, ongeveer 2 g/l.

De chemische waterkwaliteit van De Oude Vaart is goed en beter dan andere beken in de omgeving. Dat is een gunstige uitgangspositie.

Chemische toestand	goed
Biologische toestand	matig

De Oude Vaart is over de gehele lengte sterk veranderd ten opzichte van de natuurlijke situatie. Het waterhuishoudkundige systeem voldoet aan de landbouwfunctie rondom de beek. De beek heeft echter ook een ecologische functie en ten aanzien van deze functie voldoet het systeem niet aan een (half)natuurlijke beeksysteem. Kijkend naar de biologische toestand zijn er nog wel wat wensen. Wie weet kunnen er in de toekomst verbeteringen worden doorgevoerd. Te denken valt aan het maken van vispassages bij de stuwten en daar waar mogelijk het aanleggen van een gevarieerder profiel van de beek.

Joop Haverkort

Tot slot

Op het gebied van waterkwaliteit is er veel verbeterd. Dankzij onder meer waterzuivering is de chemische kwaliteit de laatste jaren vooruit gegaan.

De biologische kwaliteit laat nog wel te wensen over.

Een gevarieerd beeld van het water zoals hieronder afgebeeld is (nog) niet voor alle beken weggelegd.

Als we naar de Oude Vaart kijken kan de volgende conclusie worden getrokken

Aan zee

door Axel Wiewel*

Aan zee is alles anders, en toch steeds hetzelfde. Dit schrijf ik u vanaf een lief planken steigertje dat dwars in zee steekt, in Denemarken. Daar heb ik met vrouw en vrienden onderdak gevonden in een vakantiewoning die dicht aan een vergeten strand staat, dat vooral bij windrijk weer zijn zand ver vooruit werpt.

We komen er vooral voor de zee. Om lekker te sloffen langs de oprukkende vloedlijn, de golven op herhaling, het zout, de geur, het zand, de meeuwen, het geraas – geef mij de zee maar. Of ik nou in Denemarken aan de kust loop, in Friesland, of Zuid-Holland - het voelt alsof ik niet ben wegge-weest, hoe goed ik me ook thuis voel in de zak van Drenthe, mijn huidige woonplek.

Ik mis de kust. Niet genoeg om terug te gaan naar Den Haag, mijn geboorteplaats, met Scheveningen en Kijkduin binnen handbereik, Hoek van Holland, Katwijk, maar voldoende om af en toe naar Gaasterland te rijden. Het Alde-mirdummer klif, de zee bij het Rijsterbos – over de dijk van Stavoren naar Hindeloopen, dat stilt de goesting naar de kust kortstondig.

Gek eigenlijk – ondanks het gemis van zee en kust heb ik me in Zuid-Holland nooit zo thuis gevoeld als in Drenthe. Voelde me daar nooit Zuid-Hollander, maar in de Olde Landschap – ja, dit is ook mijn provincie, en nee, ik ben geen Drent, maar door het landschap en de mensen voel ik me er thuis, meer dan in de Hollandse polders. Ik hou niet van die open, lege vlaktes, zoek meer de beschutting van bosjes en boomwallen, waarachter je kunt schuilen. Zou dat de natuur in mij zijn? Als mens ben ik een product van de natuur, mensen komen er uit voort. Met eigenschappen zoals voortplantings- en overlevingsdrift, competitie, neiging tot ordening van de (natuurlijke) chaos, en vermoedelijk nog veel meer. Maar is die natuur in de loop der millennia niet ongelooflijk veranderd, net als 'de mens'? Misschien moet ik die vraag anders stellen: hoe ver sta ik af van mijn oor-

spronkelijke natuur?

Het strand lokt ons al op de dag van aankomst naar zich toe, ook al zijn we moe van het georganiseer van de afgelopen dagen, de reis, en alle nieuwe indrukken. Wat dat betreft ben ik gauw verzadigd. Ik loop dan ook in gemodificeerd tempo over het zand, terwijl mijn medereizigers blij met de vloedlijn spelen. Het is een handeling die we deze vakantie week enkele malen herhalen, en die niet slijt. Het eeuwige geruis van het water, de fraaie zonsondergangen, alles werkt samen om een mooi gevoel te laten ontstaan, iets van tevredenheid, en dat het ondanks veel getob misschien toch nog goed komt met de mens op aarde...

Het aardige van Denemarken vind ik de leegte. Er wonen wel mensen, maar je ziet ze nauwelijks. Dat geeft me het gevoel dat ik alles wel even kan exploreren, waarna ik de goegemeente thuis te lijf kan gaan met intrigerende verhalen over landschappen, bouwwerken, culturen en tradities. Canada, Costa Rica, Denemarken of Katwijk - wat maakt het uit? Toegegeven, Santa Eulalia del Rio Ibiza klinkt behoorlijk exotisch, maar Kolding en Aarhus mogen er ook zijn, vooral wanneer uitgesproken door onze Oosterburen. Denemarken is ook exotisch, vraag het de Duitsers. Ze zaten net als wij op de terrasjes, te proeven hoe de cappuccino daar smaakt.

Ik weet zeker dat ik heimwee krijg, naar Denemarken. Misschien door het lummelen in ledigheid, dat ons erg beviel. Misschien door het strand, het zand, de steigertjes, de krabbetjes, het water en de wind, die het vliegeren zo deed slagen. Misschien door de ongedwongenheid van dat alles, eindelijk zonder Twitter en Facebook, en de verplichtingen van alledag. Misschien – ach, dat hebben wij nou eenmaal aan zee...

**Axel Wiewel is freelance journalist, tekstschrijver en fotograaf te Ruinerwold.*

Aan zee. Terschelling, april 2012

Water in Malawi.

In het najaar van 2012 zijn we als groep afgereisd naar Malawi. Malawi ligt in zuidelijk Afrika met als buurlanden Mozambique, Tanzania, Zambia en in het zuiden grenst het aan Zimbabwe. Een land dat op plaats negen staat van arme landen. Het doel was om een drietal huisjes te bouwen voor leraren aan een lagere school. Er waren wel huisjes voor die leraren maar dat waren lemen huizen met een strodak. Het stro moet elk jaar worden vernieuwd en dat hebben leraren niet. Wanneer er in de omgeving of elders in het land betere bewoning was en er was plaats dan gingen de leraren daar liever daar naar toe. Vandaar onze reis. Als groep betalen we de reis, huisvesting, eten en de bouwmaterialen

Dit is de inleiding voordat ik begin over het water. De omgeving waar we waren was echt in het binnenland. Vanaf de hoofdweg van de hoofdstad 3 uur met de bus naar het noorden van Malawi (een goede twee banen asfaltweg) was het een uur rijden over een zandweg met daarin nogal wat kuilen en gleuven. De afstand naar de hoofdweg was schat ik ongeveer 40 kilometer. Het laatste watertappunt uit een kraan was ongeveer 30 kilometer het binnenland in. Waar wij waren was geen stromend water en geen electra. Alle water moest aangevoerd worden. De huisjes –en de school waarin wij logeerden– stonden op een heuvel midden tussen een aantal kleinere dorpen in. Het water dat nodig was werd uit een put gehaald die aanwezig was in een rivierbedding die droog was. Tijdens de natte periode –eind november tot mei– ontstond daar een rivier. Het water was ongeveer 2 kilometer vanaf onze bouwplaats. Het water dat nodig was voor het maken van specie werd aangedragen door vrouwen van het dorp die met een emmer of kuip op het hoofd de afstand aflegden. De meeste vrouwen die dit werk deden hadden ook nog kleine kinderen. Dan niet thuis blijven om op de kinderen te passen, nee met het kind op de rug in een doek en het voorwerp met 15 liter water op het hoofd de heuvel op. Diep respect voor dergelijk werk. Vrouwen die met ons mee reisden hebben het

ook geprobeerd. Bek af en met 5 liter was het al lang genoeg. Ook het water dat nodig was om ons te wassen kwam uit die put. Ze brachten het water naar de keuken die speciaal voor ons was ingericht en daar stonden vaten waarin het even kon bezinken. Zo kregen we enigszins schoon water om ons mee te wassen en douchen. Ze zetten emmers klaar met daarin ongeveer 3 liter water en een klein kommetje. Douchen was het kommetje vullen en dit over je haar gieten. Shampoo er in en weer een kommetje om dat weg te spoelen. Verder wat water over je lichaam gooien om te kunnen wassen. Voor tanden poetsen gebruikten we ander water.

Water om eten te koken of om te drinken kwam uit het laatste tappunt langs de zandweg. Er was een truckje. Daarin stond een oliedrum van 200 liter waarvan het deksel was verwijderd. Het drinkwater ging uit de drum in een daarvoor gemerkte emmer –om de emmer niet vuil te maken– en pompten we dit met de hand door een drietal biologische filters in een emmer met een deksel en een kraan. Ook die emmer werd altijd daarvoor gebruikt. Daaruit taptten we drinkwater. Het merkwaardige is dat wij allemaal met een fles water liepen en daaruit regelmatig dronken om het lichaam goed te laten functioneren. Ik heb de lokale mensen dit niet een keer zien doen. Ze kunnen blijkbaar met minder water toe.

Ik heb de mensen trouwens ook nauwelijks zien zweten ondanks de inspannende werkzaamheden. Wij raakten nogal wat kwijt door de temperatuur van tussen de 30 en 35 graden en altijd een straffe wind. De lokale mensen deden drie maal in de week de was voor ons. Het werd werkelijk schoon.

Wij waren daar op een zondag dat er in de kerk avondmaal werd gevierd. Het is dan daar gebruikelijk dat de vrouwen in witte blouses en zwarte rokken naar de kerk gingen. De mannen hadden een wit colbert aan. We vroegen ons werkelijk af hoe ze in een dergelijke omgeving zulke witte kleding kregen.

Toen we vertrokken was blijkbaar de regentijd aangebroken. Die morgen

leverden we de huisjes op. Het begon te regenen in de verte en een uur later regende het dat het goot. Toen kon je zien waarom de geulen in de weg zaten. Het golfde er over. De chauffeur van de bus reed heel langzaam. De bus gleed alle kanten op over de kleiachtige grond. De bus heeft trouwens de volgende dag nog in een waterafvoergoot vast gezeten toen hij aan de kant moest voor een tegenligger. We werden eruit gehaald door veel hulp van mensen die in de omgeving woonden. Ze wilden ons helpen voor een bepaald bedrag. Achteraf bleek dit een bedrag te zijn van € 8,50.

Het was een belevenis toen we de laatste nacht sliepen in een opleidingscentrum van de katholieke kerk. We konden ons maar zo douchen. Een heerlijkheid na 14 dagen poedelen.

Vanaf dat ogenblik staan we nog korter onder de douche en sluiten de kraan als je aan het tandenpoetsen bent. We weten zeker dat we met veel minder water toe kunnen dan we normaal doen.

Het heeft niets te maken met water maar we verbaasden er ons over dat deze mensen in die omstandigheden zo blij kunnen leven. Bij alle werkzaamheden die ze deden werd gezongen. Ze zijn werkelijk blij als je ze helpt. Zelfs op het vliegveld werd er door een ambtenaar daar gevraagd wat we gedaan hadden. Je verteld wat het doel van de reis was en je werd bedankt voor het werk dat voor het land gedaan had.

Voor ons is water van goede kwaliteit heel gewoon en verspillen we nog al wat water van goede kwaliteit om bijvoorbeeld de tuin te sproeien maar we weten nu ook dat het minder kan. Een belevenis die je je hele leven niet vergeet.

Henk Pook

Het project Landbouw op Peil op ons biologische melkveehouderijbedrijf

In 2011 zijn we, maatschap Duiven-Spijkerman te Wapserveen, gevraagd door het waterschap Reest en Wieden of we interesse hadden om met ons melkveehouderijbedrijf mee te doen aan het project 'Landbouw op peil'.

Het project is een samenwerking van 5 waterschappen, de provincies Overijssel, Drenthe en Gelderland en het ministerie van EZ. Het doel van het project is om te zoeken naar maatregelen voor een klimaatbestendig waterbeheer waar met het oog op de toekomst een vitale landbouw kan voortbestaan. Door de verandering van het klimaat is het voor waterschappen nodig om in natte perioden meer water vast te houden. Dit om in tijden van weinig neerslag toch voldoende vochtvoorziening te hebben. Bij hevige neerslag is meer waterberging noodzakelijk om problemen benedenstrooms te voorkomen. Met het project Landbouw op Peil is het de bedoeling om te kijken welke maatregelen op bedrijfs- en op perceelsniveau goed werken.

Er zijn vijftien landbouwbedrijven die meedoen aan dit project verdeeld over de 5 deelnemende waterschappen. De motivatie voor ons om mee te doen was dat we al langere tijd het idee hadden dat de waterhuishouding van onze huiskavel van ruim 30 hectare beter kon. De huiskavel is laaggelegen. Een deel is veengrond en een deel is zandgrond. Op een deel van de grond ontbrak drainage. Hier was het vaak erg nat, wat een nadelig effect had op de opbrengst en de kwaliteit van het grasland. Door het inklinken van de veengrond werd de grond steeds ongelijker. Er kwamen steeds meer en grotere plekken met het matige gras geknikte vossenstaart. Dit gras heeft een lage opbrengst en de koeien vinden het niet lekker. Al die hobbels in het land zijn erg ook vervelend als je er met de trekker overheen rijdt.

In 2011 waren er bijeenkomsten met de deelnemers. Door het bedrijf Aequator is een bedrijfswaterhuishoudingsplan opgesteld op ons bedrijf met o.a. kaarten van de bodem, hoogteligging, grondwatertrappen, verwachte effecten bedrijfsvoering, mogelijke matre-

gelen en monitoring. In 2012 vond de uitvoering plaats. Op de foto hiernaast is de sloot van het waterschap te zien.

Deze sloot loopt ca. 1,5 km door onze huiskavel heen. Het waterschap heeft 1 zijde van deze sloot laten afgraven met een flauwe helling. Deze plas en draskant heeft een hogere natuurwaarde en het geeft meer mogelijkheid tot buffering van water.

In het kader van dit project zijn enkele "boerenstuwen" geplaatst. Voor dit project is speciaal toestemming ver-

leend om deze te plaatsen. In andere gevallen bepaalt het waterschap de stand van het waterpeil. Met deze boerenstuwen kunnen wij zelf de water-

Duurzaamheid

Op ons melkveehouderijbedrijf zijn 70 stuks melkvee en bijbehorend jongvee. We hebben 60 hectare grasland in gebruik waarvan 12 ha in natuurpacht van Staatsbosbeheer. We proberen het begrip duurzaamheid op ons bedrijf inhoud te geven door zoveel mogelijk gebruik te maken van de natuurlijke kringloop. Met de mest van de eigen veestapel wordt het grasland bemest. Door gebruik van klavers die op een natuurlijke manier stikstof binden wordt gezorgd voor de N-voorziening van het gras. Géén gebruik van kunstmest en chemische middelen. Een hoge gras-opname voor de melkkoeien en het jongvee door weidegang. Dus de veestapel dag en nacht laten weiden. In de winterperiode zoveel

mogelijk ruwvoer voeren wat afkomstig is van het eigen bedrijf. Zorgen voor een goede weerstand van het vee zodat de inzet van antibiotica zo beperkt mogelijk is.

Dit past allemaal goed in het streven om een inkomen te behalen uit het bedrijf en te produceren met lage kosten. Door afwisselend te weiden en te maaien vormt onkruid in grasland niet snel een probleem. Een hapje jonge zuring, weegbree of paardenbloem is gezond voor het vee en vinden ze best smakelijk. Voor het verwijderen van distels hebben we een disteltang en voor het verwijderen van grote ridderszuring een soort vork die speciaal voor dit doel is ontwikkeld.

stand bepalen. In tijden van droogte kan er meer water worden vastgehouden. Is het erg nat dan kan er meer water worden afgevoerd. Met de kennis van het opgestelde rapport hebben we eind 2011 een offerte laten opmaken wat resulteerde in een overzicht van de kosten voor een verbeterde waterhuishouding van de gehele huiskavel. In 2012 hebben we een groot deel van dit plan uitgevoerd. In 2013 hebben we nog een stuk drainage aangelegd op het perceel grasland vlak naast de boerderij. Het project is nog niet ten einde. Er zijn peilbuizen geplaatst. De monitoring van het project loopt nog door in 2013.

© Ria Duiven, juni 2013

De bijzondere ontmoeting met Peter , de kraanvogel.

De eerste week van mei dit jaar hebben wij doorgebracht in het Muritz-National Park. Dit ongerepte gebied ligt in Mecklenburg-Vorpommern tussen de grootse binnenzeeën van Duitsland. Hier kan je als natuurliefhebber je hart ophalen. Begin mei broeden de visarenden in elektriciteitsmasten en de zeearenden in de bomen in het bos vlak bij de Muritzsee. We hebben deze prachtige arenden gezien.

Tijdens de fietstocht cirkelden regelmatig rode en zwarte wouwen boven ons hoofd. We fietsten door de golvende akkerlanden en zagen en hoorden tientallen veldleeuweriken en geelgorzen.

Fietsend langs het moeras hoorden je de merdompen en sprinkhaanrietzangers. Voor de fiets vloog ook een rouwmantel.

Maar het meest bijzondere natuurmoment was in het gehucht Federow. Midden op het dorpsplein stond een kraanvogel. Stapte daar parmantig rond. Hoe is dat mogelijk!

We gingen naar het bezoekerscentrum van het NP Muritz. De medewerker vertelde dat deze kraanvogel 3 jaar geleden was opgevangen in een vogelopvang in de buurt. Hij was verstoten uit het nest. Hij keert ieder voorjaar weer terug naar Federow.

De medewerker ging direct bellen met de mededeling: Der Kraniche

Peter ist wieder da. Zwei Hollander haben Ihm entdeckt.

Wij gingen verder met onze fietstocht door het NP Muritz.

Op een akker zagen wij kraanvogels met jongen. Op de terugweg kwamen wij weer in de buurt van Federow.

We hoorden Kru-Kru de roep van kraanvogels. Ik zag een kraanvogel vliegen op ongeveer 200 meter afstand boven de bomen vliegen. Ik riep: "Ton daar vliegt een kraanvogel."

Terwijl ik deze zin uitsprak vloog deze kraanvogel recht op ons af en landde voor mijn fiets op het fietspad (zie foto). Peter had mogelijk ons herkent aan de rode fietstassen.

Wij hebben daar zeker 15 minuten met verwondering genoten.

Peter liep rondjes rond de fiets. Ook ander genaderde fietsers waren verwonderd.

Kraanvogels brengen geluk.

Deze ontmoeting met Peter heeft zo moeten zijn en zo'n natuurmonument maak je maar 1 keer in je leven mee. Maar Peter heeft een plekje in ons hart en is een dierbare herinnering.

Margreet van der Valken Ton Rutten

Kanotochtje door de Lindevallei

De Linde door de eeuwen heen. Duizenden jaren smeltend ijs. Uitgehongerde wolven die aan karkassen van harige mastodonten trekken. Enkele uitgeputte mensachtigen op doortocht. Een kar in het veen achtergelaten door monniken uit het Noorden. Huilende vissersvrouwen aan de oever. Een galg met een halfvergaan geraamte van een moordenaar. De lucht die na elke stormramp leeg is en zonder ziel, 'waar uitgetuimd de wind uitviel'. De stilte van het zwijgende moeras. Oe-

vers vol pekrijke zoden, kreunende turfschuiten. 'Leeg winterlicht' dat de blik der turfschippers doorschittert. De dijk waarlangs een eenzame bijbelverkoper met wapperende jaspanden moeizaam op zijn bakfiets tegen de sneeuwstorm drukt. Een dichtbundel van Slauerhoff op een lege steiger, waar de voorjaarswind de pagina's omslaat.

En dan de zomer: een blauw doek. 'Veeg er het wit van een zeil in, en zie, de wind steekt op...'

In het beekdal van de Linde tussen Kontermansbrug (bij De Hoeve, vlak onder Oldeholtpade) en de spoorbrug (Steenwijk-Wolvega) wordt de natuur erg mooi. Aan beide kanten zijn natuurgebieden langs de rivier, en er is een grote verscheidenheid aan planten op de oevers. Er loopt slechts een fietspad langs de zuidelijke oever. Aanrader: neem ook (eens) de fiets mee. En fiets het traject ook even voor een heel ander gezicht op hetzelfde gebied. En kom nog eens terug om de gehele Linde langs te fietsen, van De Hoeve tot Kuinre, de oude vissersplaats aan de voormalige Zuiderzee.

Om het beekdallandschap goed te ondergaan, is het bijzonder aangenaam om op een zonnige dag het riviertje per kano te verkennen. Het begin en eindpunt van het kanotochtje is de Kontermansbrug bij de Hoeve. Hier is een kleinschalig kano-verhuurbedrijfje, waar je kayaks en Canadese kano's kunt huren.

Over de Kontermansbrug gaat het vol-

gende verhaal: *"Bij de Kontermansbrug in de Linde lag ooit een in 1650 gebouwde schutsluis. Over de toenmalige sluismeester Kontermans, waar de brug naar is vernoemd, gaat het verhaal dat hij de sluis alleen bediende als het hem uitkwam. Veenbazen en*

turfschippers waren daar niet blij mee. De honden van de sluismeester weehielden hen er echter van op de wal te komen en zelf de sluis te bedienen. Soms liet Kontermans zelfs de sluis leeglopen zodat de schepen droog kwamen te vallen. De schippers konden de sluismeester paaien door in diens kroeg jenever bij hem te kopen!"

Wandelen, fietsen en... varen

De kanoroute gaat van de Kontermansbrug (bij De Hoeve in de weg van Vinkega naar Nijeholtpade), tot de eerstvolgende voetgangersbrug bij de snelweg- en spoorviaduct Steenwijk-Wolvega. En vandaar weer terug.

De totale afstand is

zo'n 4 kilometer. Als je het heel erg rustig aan doet en je neemt een paar pauzes, duurt het tochtje gemiddeld 3 uur. Maar trek er rustig 4 uur voor uit om zoveel mogelijk van de omgeving te genieten. Wanneer je de aandacht steeds focust op de rechteroever, dan heb je heen & terug steeds een ander decor.

Er is - buiten de natte tijd - nauwelijks stroming. De waterstand is volgens Fries boezempeil. Ook is er weinig scheepvaart: in het vaarseizoen alleen wat lokale pleziervaart. Bij mooie plekjes laat je je gewoon drijven om te genieten van het uitzicht vanaf het water. Je hebt alle tijd om de routebeschrijving rustig weer eens door te lezen.

In alle seizoenen valt er te genieten, maar voor plezierig kanoën heb je wel wat mooi weer nodig!

Alternatieven zijn er ook. Er loopt een fietspad langs de zuidelijke Linde-oever. En aan beide zijden van de ri-

Het oude veensluisje

Lindemolen

vier loopt een wandelroute: een kuierpad door het Oolde Stroomdal aan de zuidelijke oever (startpunt bij de Kontermansbrug), en een petgatenroute langs het oude sluisje aan de noordelijke oever (startpunt: voetgangersloopbrug bij de snelwegviaduct). Deze laatste wandelroute is echter tijdens het broedseizoen (april-juli) gesloten!

Langs watermolen en sluisje

De Linde of Lende (fries) is ooit als twee kilometer brede gletsjerrivier ontstaan tijdens de derde, voorlaatste IJstijd, zo'n 200.000 jaar geleden. De oorsprong van de rivier lag ergens tussen Oosterwolde en Fochteloërveen (de noordwest kant van het zogeheten Drents Plateau), maar sinds de ruilverkaveling in de zestiger jaren wordt de sloot bij Tronde als oorsprong beschouwd. In het begin van afgelopen eeuw is de Linde gekanaliseerd, er is nauwelijks enige stroming merkbaar. Stroomafwaarts in de Kop van Overijssel wordt de rivier ook wel de Kuinder genoemd, omdat zij bij Kuinre uitstroomde in de voormalige Zuiderzee/IJsselmeer.

De zee stroomde eeuwenlang bij storm en hoog water naar binnen. Wat je na goed kijken opvalt, is de nog steeds enorme aanwezigheid van water. Water van de rivier, water van de dode zijarmen in het oude stroomdal van de Linde, water in de slootjes, water in de oude turfrouwe van de Steggerdavaart, water in de vele petgaten waar turf is uitgegraven, en water vlak onder het trilveen onder onze voeten als je er-

gens tóch aan land mocht gaan (op het gevaar af weg te zinken en veenlijk te worden).

De Linde en haar oorspronkelijke zijrivier de Tjonger waren dan ook eeuwenlang onderdeel van de Friese Waterlinie. Een ondoordringbare natuurlijke verdediging met verschillende schansen op plekken waar wel doorgang mogelijk was, zoals bij de nabijgelegen Blessebrug.

In de loop der tijden is een veenlaag ontstaan, die in dit gedeelte van de Lindevallei vanaf 1750 werd afgegraven en uitgebaggerd. Na de Noordwest Overijsselse Wieden en Weerribben en de Zuid-Friese Rottige Meenthe, werd ook in de Lindevallei steeds meer vergraven voor een kostbaar blubberig goedje: van veen tot turf. Deze veengrond (plantenresten), werd gedroogd tot 'pekrijke zoden', in vorm 'gestoken', en als brandstof per turfscheepjes afgevoerd.

Met behulp van molens werd het gebied zo droog mogelijk gehouden. Aanvankelijk met houten tjaskers die je zelf in de windrichting moest trekken, en later met stalen molens die zichzelf

in de wind draaiden. Volgeladen veenschuiten uit het gebied moesten door veensluisjes, die het meestal hogerstaande Lindewater buiten moesten houden.

Nu is de waterstand precies andersom: om zoveel mogelijk water in het natuurgebied te houden, wordt de afwatering zoveel mogelijk beperkt en is de waterstand in de Linde gemiddeld 20 tot 30 centimeter lager dan in de voormalige veenpolders.

Waardevol natuurgebied

Tot begin vorige eeuw stookte Nederland nog met turf. In de Lindevallei ging de turfwinning gestaag van west naar oost. Zodat er steeds meer **petgaten** ontstonden, die langzaam weer

“verlanden”. Dit dichtgroeien gaat in verschillende fasen: wanneer de Krabbescheer zich kan ontwikkelen, groeien er al gauw meer planten, zoals riet, pijlkruid, veenmos. Tot zich een drijvend “landje” ontwikkelt: het trilveen of kragge. Daarop komen langzamerhand de eerste bomen: de (zwarte) els, de wilg en later ook de berk.

De ooit sterk kronkelende Linde werd tussen 1922 en 1927 gekanaliseerd. Daarmee werd de Lindevallei rechtgetrokken, ingepolderd en drooggemalen. Slechts enkele flauwe bochten zijn overgebleven. Met de vrijkomende aarde werden verschillende petgaten (ontstaan door turfafgraving) en oude meanders dichtgegooid.

In het gedeelte van de Lindevallei dat in bezit is van It Fryske Gea zijn de meeste petgaten juist bewaard gebleven. De (kleine) veenpolders zijn aan de natuur teruggegeven en het water wordt juist weer vastgehouden. Het waterpeil is daar in de zomer zelfs hoger dan in de rivier. Ook zijn er plannen om de oude kronkelige loop weer te herstellen.

De voormalige veenafgravingen en de polderontwatering hadden een enorme invloed op het landschap. De dijkjes langs de rivier, de petgaten of ‘wren’, en de legakkers of ‘ribben’ (waar de turf te drogen lag) zorgden voor een grillig landschap (‘weerrribben’).

De teruggang van soorten planten en dieren, als gevolg van kanalisering, inpoldering en bemaling was dramatisch. Dat werd in de vorige eeuw door de eerste natuurbeschermers al snel ingezien. Inmiddels is dit gedeelte van de Lindevallei weer een paradijs voor enorm veel soorten planten en dieren. Zoals de Grote Vuurvlinder (*Lycaena dispar*), die hier in dit gedeelte van de Lindevallei 1915 werd ontdekt, maar in 1972 weer is verdwenen en nu alleen nog in de laagveengebieden van de nabijgelegen Wieden/Weerribben voorkomt!

De Lindevallei kent nog een rijkdom aan blauwgraslandjes en trilveentjes, met de zeldzame planten. Met een beetje geluk zie je een Roerdomp, een Zilverreiger of (met heel veel geluk) een otter, zoals op hierboven afgebeeld plaatje. Dassen sporen zie je in het hoge gras bij de oever, Bruine Kiekendieven en Buizerds hoog daarboven, en

vooral in het volle voorjaar hoor je uit luide vogelkelen het gezang van de karekiet, geelgors, rietzanger, bosrietzanger, nachtegaal en kun je een glimp opvangen van de ijsvogel.

En zie je een waterlelie? Dan is het de zeldzame Noordse waterlelie (*Nymphae candida*), met een kleinere en doorgaans minder ver geopende helderwitte bloem, een soort die hier in de Lindevallei algemeen voorkomt!

Behalve een vlinderparadijs (zoals het Oranjetipje, en later in het seizoen ook de Zilveren Maan), is de Lindevallei een paradijs voor libellen. Je komt ze tegen op het water, langs de oevers maar ook verder op het land tussen de wilgenstruiken, zoals de zeldzame Bruine Korenbout. De slankere juffers (bijvoorbeeld de Blauwe Juffer en de Koraal Juffer) kun je overal in dit specifieke biotoop van de Lindevallei tegenkomen. Hetzelfde geldt voor de Vroege Glazenmaker, de Glassnijder, de Gevlekte Glanslibel en de typische Viervlek.

Peter Haveman

- *De routebeschrijving van de kanotocht kun je via pc of smartphone downloaden via <http://www.stadslogementsteenwijk.nl/Kanoroute%20Lindevallei%20IVN.pdf>*

- *Veilige en stabiele kano's, van 1-persoons kajaks tot 2- én 3-persoons Canadese kano's (ook voor 2 volwassenen met 2 kinderen), zijn te huur aan de Linde bij de (kleinschalige) jachthaven van de Kontermansbrug. Van hieruit vaar je direct de Lindevallei binnen.*

Adres: Kanoverhuurbedrijf Familie H. Dedden, Vinkegavaartweg 7 (het witte huis bij de Kontermansbrug), 8474 EB Oldeholtpe, tel. 0561-688296

Regen, regen

We zitten er om te smachten of we zien die als onze grote vijand.

Inleiding.

De laatste tijd worden we opgeschrikt door overmatige regenval in de wereld. Zo viel er in Gympy, Queensland, Australië in 36 uur 1100 mm regen. Enige dagen geleden viel er in Zuid-Duitsland en aangrenzende landen veel regen die grote overlast bezorgt bij de bewoners aan de rivieren en waarvan wij de gevolgen zien in de uiterwaarden van onze rivieren.

Voor mij is de aanleiding om iets over water te schrijven het extreem droge jaar 1959. In dat jaar viel er in onze omgeving 539 mm regen terwijl er normaal tussen de 750 tot 900 mm valt.

Algemeen

Wij kennen bij de vocht huishouding van de grond twee bodemprofielen n.l. grondwaterprofiel en hangwaterprofiel.

Een gewas neemt tijdens het groeiseizoen vocht op uit de grondlaag waarin de wortels groeien. Er ontstaat verschil in de zuigspanning tussen de zone waarin de wortels zich bevinden en de vochtige laag er onder.

Bij een grondwaterprofiel gaat via capillaire opstijging het grondwater omhoog. De mate waarop de opstijging van vocht plaatsvindt, is afhankelijk van het verschil van de zuigspanning, de profielopbouw en de grondsoort. Capillaire opstijging vindt plaats in kleigrond en gestoorde keileemgrond. Daardoor kunnen de gewassen op deze grondsoorten tijdens een droge periode ongestoord groeien.

In het hangwaterprofiel zit het grondwater zo diep dat er geen vocht via capillaire opstijging naar de gewaswortels kan plaatsvinden. De groei van een gewas is daarbij afhankelijk van de hoeveelheid water die zich bevindt in de wortelzone en de hoeveelheid regen die tijdens het groeiseizoen valt.

Ervaringen vanuit het jaar 1959

Tijdens het groeiseizoen was het erg droog. Je kreeg toen een goed beeld van de watervoorraad in de zandgron-

den. Zandgrond op de essen die jarenlang met stalmest is bemest, heeft een humusgehalte met een variatie van 8 tot 15%. De ontginningsgrond bevat 4 – 6 % humus. Afhankelijk van ondermeer het humusgehalte bevat de zandgrond 40 tot 100 l water per m².

Een gewas aardappelen of suikerbieten in volle wasdom heeft op droge dagen met fel schijnende zon voor een goede groei 4 liter water per m² nodig. Dat betekent dat goede grond op onze essen 20 – 25 dagen een gewas van het behoeftige vocht kan voorzien. Op de lichte ontginningsgrond is dat maar 10 – 12 dagen. In de omgeving van Dwingeloo was dat duidelijk merkbaar.

Ondanks de vochtvoorraad leden de gewassen ook op de essen erg aan droogte en vielen de opbrengsten flink tegen.

Ook het grasland op zandgrond leverde onvoldoende ruwvoer op voor de stalperiode althans voor die bedrijven die alleen zandgrasland hadden. Een gelukkige omstandigheid was dat vrijwel elke boer ook over madegrasland beschikte. Door de gunstige grondwaterstand in het madegrasland vond daar een groei-explosie plaats waardoor de meeste boeren toch over voldoende weidegras en ruwvoer beschikten.

Enkele bedrijven die over te weinig ruwvoer beschikten kregen in de herfst suikerbietenkoppen uit Zeeland. Het geen een druppel op een gloeiende plaat was maar als solidariteit zeer op prijs werd gesteld. Voor het transport van deze suikerbietenkoppen was het leger ingeschakeld.

Water: "we kunnen er geen dag zonder. Laten we er zuinig op zijn!"

Jan Arends

IVN Westerveld

Zaterdag 2 november, Natuurwerkdag

Informatie bij Nel van der Laan: nelvdlaan@hetnet.nl

Excursie-programma 2013 IVN Westerveld voor NP Dwingelderveld

(IVN-werkgroep gidsen Dwingelderveld / Henk Barendsen)

Nachtvlinders

Vrijdag 2 augustus 22.00 uur BC Ruinen

Vrijdag 23 augustus 21.30 uur SBB Lhee

Nacht van de nacht

Zaterdag 26 oktober 18.30 - 21.30 uur BC Ruinen

De reeënwissel

Vrijdag 12 juli 20.00 – 22.30 uur Lheebroekerstraat te Lheebroek thv ANWB-paddestoel 21292.

Daar pluk je de vruchten van.....

Zaterdag 31 augustus 13.30 – 16.00 uur Westeinde thv perceel 57 (havezathe Oldengaerde) te Dwingeloo.

Zondag 8 september 13.30 – 16.00 uur Westeinde thv perceel 57 (havezathe Oldengaerde) te Dwingeloo.

Zaterdag 14 september 13.30 – 16.00 uur Westeinde thv perceel 57 (havezathe Oldengaerde) te Dwingeloo.

Ruiterexcursie

Zaterdag 24 augustus 10.00 – 16.00 uur Opstapplaats: parkeerplaats Oude Hoogeveensedijk in Lhee.

Opgave bij het Bezoekerscentrum, Benderse 22, Ruinen, telefoon 0522 47295 of via www.natuurmonumenten.nl.

Natuuractiviteiten in Nationaal Park Drents-Friese Wold

Voor een overzicht van alle activiteiten in het Drents-Friese Wold, zie:

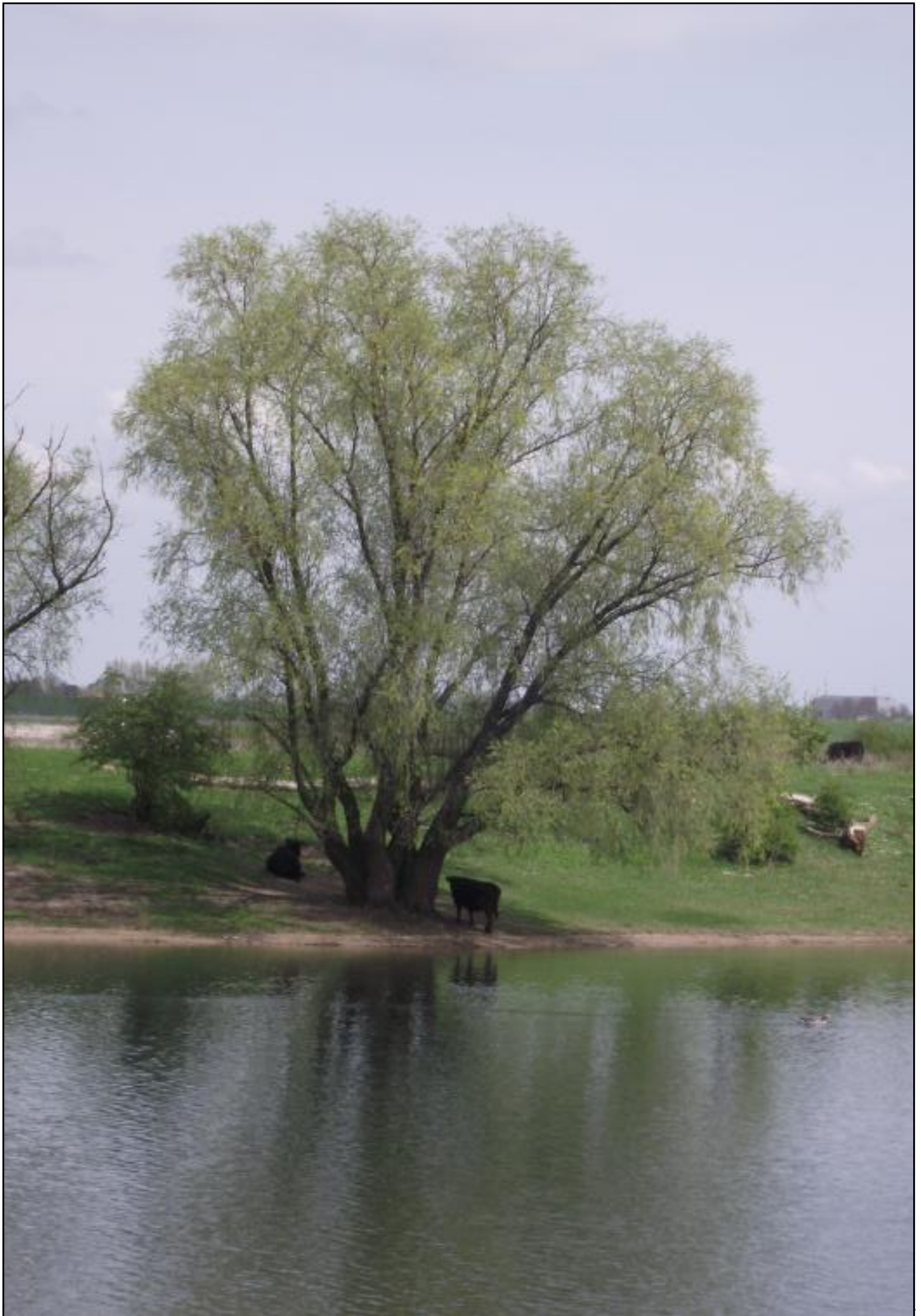
<http://www.np-drentsfriesewold.nl>.

Natuurgidsen van IVN participeren in de gidsenpool van het nationaal Park.

In deze agenda zijn voornamelijk de activiteiten opgenomen waar IVN Westerveld bij betrokken is. Ook Natuurwerkgroep Diever, Staatsbosbeheer, Natuurmonumenten en Het Drents Landschap organiseren groene activiteiten.

Ook Vogelwacht Uffelte e.o. heeft een activiteiten programma. Informatie hierover is verkrijgbaar via het secretariaat: Parkkamp 26, 7971 AM Havelte, tel. (0521) 341640
Website: www.vogelwachtuffelte.nl

Lente in de Gelderse Poort bij Nijmegen, waar cultuurland teruggegeven werd aan de rivier de Waal.